

MŰGYŰJTÉS SZEGEDEN

I.

SZELESI ZOLTÁN

(Szeged, Móra Ferenc Múzeum)

A műgyűjtemények rendszerint olyasféle, dicséretes igyekezettel jönnek létre, mint ahogyan az irodalomkedvelők is szép, sőt sokszor tekintélyes magánkönyvtárakat alakítanak ki otthonukban. A műgyűjtők általában a környezetük esztétikussá formálására töreksenek. Magasabb szinten pedig egy olyan harmonikus atmoszféra megteremtésén fáradoznak a műtárgyak által, amelyek között élve nemcsak gyönyörködnek az őket körülvevő alkotásokban, de a művek tudatformáló, érzelmgazdagító, ízlésfejlesztő hatása által nemesebbé és szebbé válnak a műtárgyakat szerető emberek hétköznapijai. A műgyűjtőket azonban kétféle veszély is fenyegeti. Egyrészt, amikor egyfajta egoista szemlélet lesz úrrá a műgyűjtőn, és magán kívül mindenki mást ki akar zárni a műélvezés gyönyöréből, ezért kollekcióját hét lakat alatt őrzi. Másrészt, amikor a gyűjtőnél egyre inkább az anyagi megfontolások lépnek előtérbe, és céljaként a tőkebefektetés dominál, semmint a művészet önzetlen szeretete.

A múzeum és műgyűjtés örök és elszakíthatatlan kapcsolatát olyannak tartjuk, mint az apró erecskékből hatalmassá növekedett folyamok természettől meghatározott sorsát; vagyis bármily hosszú utat is kell megtenniük, végül mind belefutnak az óceánba. Az egyes gyűjtemények is — önkéntes adományozás vagy állami vásárlás folytán — előbb-utóbb kikerülhetetlenül a múzeumok művészeti anyagának részeivé válnak. Növelve, gazdagítva a közgyűjtemények műtárgyállományát, hogy az így összegyűlt alkotások a legmagasabb szinten tölthessék be igazi hivatásukat, vagyis hogy szépségükben mind többen és többen, azaz a nagy tömegek gyönyörködhessenek.

Szegeden az egyre gyakoribbá váló műgyűjtő kiállítások azt tanúsítják, hogy városunkban nincsenek olyan gyűjtők, akik számára ellentétes fogalmat jelent az a nagyon is összetartozó szópár: „múzeum és műgyűjtés”. Nálunk aligha lehet találni olyanokat, akik a köz- és magántulajdon ellentétét látják a műgyűjtés és a múzeum vonatkozásában. A műgyűjtők egyéni célkitűzései és a múzeum közművelődési feladatai úgy kerültek egymással szinkronba, hogy sikerült felülemelkedni azon az önző állásponton, hogy az egyes „családi képtárak” alkotásaiban kizárólag csak a tulajdonosok lelhetik örömeiket. A tartalmilag társadalmi szintűvé vált — százados múltra visszatekintő — szegedi múzeum és helyi műgyűjtés közös szép eredményeit igyekszünk az alábbiakban nemcsak példaként, de további ösztönzőként vázlatosan bemutatni.

Régi szegedi műgyűjtőcsaládok

A szegedi műgyűjtés gazdag múltra tekint vissza. A XIX. században élő helyi műtárgykedvelő családokról *Bálint Sándor*: Szeged városa c. könyve (1959) is említést tesz. Többek közül *Schaeffer Ádám*¹ itteni vaskereskedő Vedres István által 1809-ben tervezett copfstílusú házának fényes berendezését emeli ki. Ebből tudhatjuk meg, hogy Schaeffer szobáinak rózsafából díszített padozatát párizsi szakmunkások készítették. A mennyezetfestmények holland művész nevéhez kötődtek. A bútorzat és egyéb berendezés szintén nyugati mesterektől származott. Szép ötvösmunkákat, valamint meissenai és altwienai porcelánokat is őrzött. Francia és holland festők művei mellett állítólag egy Rubens-képe is volt. Schaefferen kívül — a már említett — *Vedres István* szegedi építész és *Korda János* idevaló 48/49-es nemzetőr ezredes műgyűjtő-famíliáját kell előjáróként megemlítenünk. A Korda-örökösök 1860-ban történt adományaként közgyűjteményünkben ma is őrizzük a *Joó Ferenc* által festett Korda János arcképet.

A későbbiek során, a múlt század második felétől, kisebb helyi gyűjteményekről, mint pl. *Kováts István* szegedi építőmester kép- és bútor műtárgyairól szerezhetünk tudomást. Már örelőtte, *Krebsz Mihály* vaskereskedőnek főleg a fiai festményeiből két szobát betöltő képtára volt, melyről a korabeli Szegedi Híradó is írt.² Városunkban az első szökőkutas, kulturáltan kialakított kertet is Krebsz hozta létre. A század harmadik negyedében *Mayer Ferdinánd* is tekintélyes helyi vaskereskedőnek számított, aki a „Fekete-ház” tulajdonosa volt. A róla író *Ybl Ervin* szerint³, házának berendezése — a romantikus-gót stílusú bútorok — is a tervező építész, *Gerster Károly* rajzai alapján készültek. Mayer rokona volt *Rákosi (Krebsz) Nándor*, neves itteni festő, akitől családi arcképén (1865) kívül, tájbrázolásokat is őrzött.

Érdemes számba venni azokat az adományokat, melyeket a helyi műgyűjtő-családoktól — az utóbbi száz év során — a szegedi múzeum ajándékként kapott. Az 1851-ben meginduló adományok a Közművelődési Palotában elhelyezésre váró Szeged Városi Múzeum képtáranyagának megteremtését célozták. A múzeumba került művek állományba vételét, bejelentését maguk az igazgatók végezték. *Reizner János* 1892-ben lefektette „A Szeged Városi Múzeum történeti képtárának naplójá”-t. Utóda, *Tömörkény István* és *Móra Ferenc* vezetése alatt pedig a „Szeged Városi Múzeum szépművészeti osztályának Lajstroma” szolgált hosszú évtizedeken át a múzeumba került műtárgyak állományba vételére, egészen 1952-ig. Ettől kezdve napjainkig újabb leltárkönyveket vettünk használatba.

Ha múzeumunk régi leltárkönyveibe belepillantunk, úgy 1890—95 között a következő adományokat látjuk bejegyezve: *Ismeretlen*: Klauzál Gábor első nejének arcmása, *Mertz János*; *Dugonics Ádám* arcképe, *Ismeretlen*: *Dugonics András* portréja, *Jakobey Károly*: *Földváry Sándor* arcképe, *Ismeretlen*: *Bogyó Károly* és *Bogyó István* portréi. E műveket *Stein János*, *Vigh Gyula*, *Bánhidycsalád*, *Földváry Lajos* és *Órhalmy Lajos* helyi művészetkedvelők adományozták közgyűjteményünknek a portrék felsorolása szerint. Velük szemben már igazi műgyűjtő volt *Zsótér Andor*, a híres szegedi hajósgazda — *Mikszáth Kálmán* barátja —, aki értékes grafikákkal rendelkezett. Ebből a kilencvenes évek elején a helyi városi múzeum számára több mint negyven rajzot ajándékozott.⁴ E stúdiumok között olyan egyedi vázlatok

¹ *Bálint Sándor*: Szeged városa. Bp. 1959. 92.

² Szegedi Híradó (továbbiakban: SzH) 1862. áprl. 12.; 1863. áprl. 8., áprl. 25.; 1864. áprl. 9., jun. 25.

³ *Ybl Ervin*: Egy szegedi műpártoló. Művészettörténeti Értesítő, 1961. 42—44.

⁴ Lásd: A Móra Ferenc Múzeum képzőművészeti leltárkönyvének 54 406 sz. bejegyzéseit.

is vannak, melyek csehszlovákiai és hazai templomok (egri, tiszapüspöki, mező-tárkányi stb.) oltárképeihez készültek. A biblikus témakon (*Szent József álma, Jézus beteget gyógyít, Mária a halott Jézussal* stb.) kívül, a figyelemre méltó lapok sorában, fej- és kéztanulmányok, valamint alakstúdiumok (*Remete, Amazon íjjal, Ülő férfi* stb.) is találhatóak.

A fenti kollekció nagy részét a Magyar Nemzeti Galéria 1979 decemberében bemutatta, az általa rendezett *Kracker János Lukács (1717—1779)* osztrák festő emlékkiállításán. A tárlatot rendező *Jávor Anna* szerint „...szerencsésen egészíti ki a kiállítási anyagot a szegedi Móra Ferenc Múzeum újabban meghatározott barokk rajzgyűjteménye, amely Kracker vázlateit, valamennyi korszakát képviselő tanulmányainak és terveinek válogatását tartalmazza. Az együtt megőrzött sorozat bizonyára magának Krackernek a gyűjteménye, amelyet fiatal korától kezdve magával hordott és bővített, hogy — a kor szokása szerint — újabb megbízóinak e rajzokkal is bemutathassa művészi képességeit, elgondolásait.”⁵

Meg kell említenünk a szegedi születésű és helyi neveltetésű *Ráth Györgyöt*, akire már nyilván korán hatással volt a múlt századi itteni polgári környezet. „Ráth fiatalemberként került az udvari kancelláriához — írja *Sinkó Katalin* —, és hamarosan kapcsolatba került neves bécsi műgyűjtőkkel és kereskedőkkel... 1902-től gyűjteményét a városligeti fasorban álló villájában helyezte el, melyet halála után özvegye az államnak felajánlott, tehát nyilvános gyűjteménnyé alakították át... A villamúzeumban továbbra is a dolgozószoba dísz maradt a két Rembrandt-festmény, a fogadószobáé a gemmák gyűjteménye, a műtörténetileg legjelentősebb képeket a ház képtárszobájában őrizték...”⁶ *Ráth múkincseiről Radisics Jenő* írt 1906-ban, „Az Országos Ráth György Múzeum Kalauza” címen.⁷

A XIX. század végén a helyi műgyűjtők közül, a földbirtokos *Kárász Géza* tűnt ki, akinek keze alatt — egy ideig — az örökölt gyűjtemény muzeális méretűvé bővült. Kincseit szegedi otthonában, a Klauzál tér 5. sz. alatti házban tartotta, de sűrű külföldi útjai miatt ritkán tartózkodott műtárgyai között. Ezeket a helyi nyilvánosság elé nem is bocsátotta. *Kárász* költekező életmódot folytatott, bejárta Európát, így élete vége felé áruba kellett bocsátania műkincseit, amelyet 1890 tavaszán árvereztek el Párizsban. *Kovács János* szegedi helytörténész 1891-ben megjelent cikkében részletesen foglalkozott *Kárász* gyűjteményével.⁸ Megemlítette, hogy az 1884-ben Budapesten megrendezett Történeti ötvösmű kiállítás legérdekesebb tárgyai közé tartoztak a szegedi neves gyűjtő műkincsei, melyek a legrégebb kortól a XVIII. századig értékes darabokból állottak. *Kovács* a *Kárász*-gyűjteményből — többek között — a pekingi nyári palotából származó kínai vázát, a Lodi-i templomból való románkori bronz gertyatartót és Pollaiuolo művének tartott zománcos oltárkeresztet, továbbá a gyűjteményben lévő régi sévres-i porcelánokat emelte ki.

A múlt századi szegedi műgyűjtés történetének fontos dátuma az 1891-es esztendő. Ugyanis ez év áprilisában volt az első nyilvános kiállítás, a Szegedi Nőiparegylet gondozásában. Az akkori helyi műgyűjtők: *Fluck Ferenc, Lengyel Józsefné, Odry Lehel, Zsótér Andor* és mások képeiből *Kacziány Ödön* itt élő festőművész rendezésé-

⁵ *Kracker János Lukács (1717—1779)*. Katalógus. 1979. szept. Bev.: *Jávor Anna*. A Magyar Nemzeti Galéria kiállítása Kracker halálának kétszázadik évfordulója alkalmából.; *Szelesi Zoltán*: *Kracker*-rajzok Szegeden. Délmagyarország (továbbiakban: Délm.) 1979. dec. 1.

⁶ *Sinkó Katalin*: A magyar műgyűjtés 1850 után — a magángyűjteményi kiállítások tükrében. Válogatás magyar magángyűjteményekből. Katalógus, 1981. 15.

⁷ *Radisics Jenő*: Az országos Ráth György múzeum Kalauza. Bp. 1913.; Lásd még: *Faragó Ödön*: Ki volt Ráth György? A Műgyűjtő, 1928. 82.; *Bálint S.*: i. m. 92.

⁸ *Kovács János*: *Kárász* műkincseiről. SzH 1891. febr. 11., febr. 21.

vel hozták létre a Tisza-szálló nagytermében.⁹ A bemutatott képek között főleg XVI—XVII. századi olasz festők, *Veronese, Canaletto* és a holland *Cuyp, Frans Hals*, valamint a bécsi *Amerling* művei emelkedtek ki. A magyar mesterek sorából pedig *Barabás Miklós, Benzúr Gyula, Brodszky Sándor, Kovács Mihály, Munkácsy Mihály, Spányi Béla, Tornai Gyula, Tölgyessy Artúr, Vajda Zsigmond* és mások voltak néhány alkotásukkal képviselve. A helyi festők közül *Rákosi Nándor, Joó Ferenc* és *Polczner Jenő* egy-két munkájukkal vettek részt.

Külön érdekességként említhető, hogy a tárlatot, a Szegeden vendégeskedő *Jókai Mór* nyitotta meg.¹⁰ Jókai, amint a kiállítást kommentáló újság írta „...meglepetésének s csodálkozásának adott kifejezést, hogy a régi mesterek közül ily szép és becses gyűjteményt rejt a város falai közt.”¹¹ A kiállítás iránti nagy érdeklődést tükrözték a Szegedi Napló sűrű híradásai, melyekből megtudható, hogy naponta több mint másfél százan látogatták a rendezvényt, melyen iskolák, nevelőintézetek fiataljai számára Kacziány Ödön tartott tárlatvezetéseket. Talán nem érdektelen szóba hoznunk, hogy ezen az első helyi műgyűjtő-kiállításon bemutatott festmények közül *Spányi Béla*: Erdőszélen c. képe később a szegedi múzeumba került, *Polczner Jenő* férfitjeit ábrázoló művét pedig egy itteni magántulajdonban őrzik.¹²

Ha most ismét azt figyeljük, hogy a szegedi polgári családoktól 1895—1919-ig milyen művek kerültek adományként múzeumunkba, a következő alkotások bejegyzéseit találjuk a régi leltárkönyvben: *Balló Ede*: Másolat Rembrandt után, *Ismeretlen*: Szent Flórián, *Ismeretlen*; Daniss János és neje arcképe, *Greguss Imre*: Zách Klára, *Nyilasy Sándor*: Mikszáth Kálmán portréja, *Heller Ödön*: Önarckép, *Cs. Joachim Ferenc*: Önarckép, *Papp Gábor*: Önarckép, *Máté Ilona*: Akt és *Hodina István*: Lechner Lajos arcképe c. festményeket. Ezeket az alkotásokat: *Ivánkovics János, Bathány Ferencé, Kormányos Benő, Beck István, Lázár György, Kun Józsefné, Grünblatt Lipót* és *Tóth Mihály* itteni művészbarátok, gyűjtők ajándékozták, a képek sorrendisége szerint.¹³

A századvégi adományozók sorából kiemelkedik *Munkácsy Mihály* özvegyének értékes ajándéka, akitől 1897-ben kaptuk meg férjének a Honfoglalás-hoz készített nagy szénvázlatát.¹⁴ Ezen adományozás úgymond honorálásként tekinthető városunk azon nemes gesztusáért, hogy a megbetegedett Munkácsy be nem fejezett Honfoglalás nagy olajvázlatának tiszteletdíját a szegedi tanács levonás nélkül kifizette a művész özvegyének. A pompás szénrajz-kompozíció, a nagy olajvázlattal együtt ma is ki van állítva a Közművelődési Palota Somogyi-könyvtári folyosó részlegén,

⁹ Szegedi Napló (továbbiakban: SzN) 1891. márc. 28., ápr. 2., 7., 9—10., 12.

¹⁰ SzN 1891. ápr. 25. Jókai e kiállításon az alábbi beszédet mondotta:

„Tisztelt Hölgyeim és Uraim

A Szegedi Nőiparegyelet megbízott azzal, hogy a Nőipar javára rendezett képtárlatot nyissam meg. Azt hiszem, hogy nem a véletlen találkozása ez a momentum, hogy a művészet újult testvérkezet az iparnak. Más nemzeteknél is, ahol a művészet és az ipar kifejldött, együtt működik a festő paléta, a szövőszék és a gyalupad. Nálunk magyaroknál még inkább tanácsolva van az együttműködés, ahol hazai ipart csak a nemzeti felfogás, az eredeti motívumnak felhasználása fogja versenyképessé tenni az idegennel.

Ezért üdvözlöm ez alkalommal a jelen kiállításon résztvevő művészeket és műpártolókat, ezen kiállítást rendező Nőiparegyelet és különösen a közönséget, melynek pártolása vezetni sikerre és juttatja kívánt célhoz annak kitűnőit.

Az ég áldása kísérje együttes törekvésüket.”

¹¹ SzN 1891. ápr. 5.

¹² *Spányi Béla*: Erdőszélen, olajfestm. MFM Ltsz.: 50. 54.; *Polczner Jenő*: Férfi fej, olajfestm. *Aradszky László* szegedi műgyűjtő tulajdonában van.

¹³ *Szelesi Zoltán*: Szeged képzőművészete. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1972/73—2. Szeged, 1975. 115.

¹⁴ *Szelesi Z.*: i. m. 44., 60.

melyben az itt megforduló múzeum- és könyvtárlátogatók immár több mint nyolc évtized óta gyönyörködnek.

A századforduló körül neves helyi műgyűjtő házaspárnak számított *Enyedi Lukács* és felesége, *Zsótér Ilona*. Enyedi a Szegedi Napló alapítója és főszerkesztője, országgyűlési képviselő, publicista és közgazdasági szakember volt. Mikszáthot ő hívta le Szegedre s vele mindvégig baráti kapcsolatot tartott. Mint laptulajdonos szép jövedelemmel bírt, amelyhez felesége tekintélyes örökölt vagyona járult. Jómódjuk lehetővé tette, hogy műtárgyvásárlás céljából többször is megforduljanak külföldön. Műkincseikről *Diener-Dénes József* írt 1903-ban a *Művészet* c. folyóirat hasábjain. Szakcikkéből — melyben műről műre leírja a festményeket és szobrokat — tudhatjuk meg, hogy az Enyedi-gyűjteményben a quattrocentótól számítva képviselve voltak a különféle itáliai iskolák: a sienai, firenzei és velencei mesterek közül nevesebbeknek és kevésbé nagyoknak egyaránt megtalálható egy-egy alkotása. Állítólag *Reynolds*, *Poussin* és *Watteau* műveiből is őriztek néhányat.¹⁵ *Enyedi Lukács műkincsei* címmel *Kisteleki Ede* is írt egy cikket a Szegedi Híradó 1901. március 31. számába.¹⁶ A rangos gyűjtő megragadó hatású otthonában tett látogatásakor Kisteleki megkérdezte Enyeditől, hogy kinek a részére gyűjti a nagy értékű műveket? „... A szegedi kultúrpalota részére gyűjtöttem és gyűjtöm tovább” — válaszolta Enyedi.¹⁷ Sajnos ez az elhatározása nem így realizálódott.

Ugyanis az Enyedi-, illetve Zsótér-gyűjteményre, a tulajdonosok halála után, az oldalági örökösök tették rá kezüket, mivel végrendelet útján nem hagyományozott a házaspár festményeket közgyűjteményeknek. Jóllehet e remek kollekcióna nemcsak a szegedi múzeum, de a Szépművészeti Múzeum is jogot formált, mégis a művek nagy részét 1923-ban Budapesten elárverezték az örökösök, s a műtárgyak közül sok külföldi tulajdonba ment át. Végül is három kép, egy XV. századi (*Toszkánai iskola: Mária koronázása*) és két XVI. századi festmény (*Bronzino?: Angyali üdvözlés; G. A. Bazzi, Sodoma-iskolája: A Szentcsalád*) 1925-ben a szegedi múzeumba került.¹⁸ Az Enyedi-gyűjtemény *Térey Gábor* által készített leíró lajstromát — kéziratként — 1923-ban a Szépművészeti Múzeumban helyezték el. Végül említjük meg, hogy az Enyedi-gyűjteményt — még a tulajdonos életében —, a *Budapesti Orvosszövetség* által 1902-ben, a Műcsarnok termeiben rendezett nagyszabású kiállításon mutatták be. Az olasz és németalföldi képekből álló 53 műve, a IV. kabinetben volt látható.¹⁹

*

A század első két évtizedétől kezdődően, s aztán a két világháború között is, *Back Bernát* szegedi malomtulajdonos gyűjteménye emelkedik ki. Back művészeti szerepléseivel 1911 elején kezdtek foglalkozni a helyi lapok,²⁰ amikor is a nevéssé vált műgyűjtő felolvasásairól adtak számot, melyeket a festészet klasszikusairól és esztétikai kérdésekről, a *Szegedi Képzőművészeti Egyesület* rendezésében tartott. Back 1912 őszén műalkotásainak „közmegismertetésére” nyilvános múzeumot létesített a Kárász utcai Eisenstädter-ház első emeleti helyiségében.²¹ A Back-gyűjtemény

¹⁵ *Diener-Dénes József*: Az Enyedi-gyűjtemény. *Művészet*, 1903. 50—56.

¹⁶ *Kisteleki Ede*: Enyedi Lukács műkincsei. *SzH* 1901. márc. 31.

¹⁷ *Kisteleki E.*: i. m.

¹⁸ *SzN* 1922. máj. 6.; 1.) *Toszkánai iskola* (XV. sz.): Mária koronázása. Fa, tempera, 78×54 cm. Ltsz.: 50.73.; 2.) *Bronzino, Agnolo?*: Angyali üdvözlés. Fa, olaj, köralakú, átm.: 157 cm. Ltsz.: 50.47.; 3.) *G. A. Bazzi Sodoma-iskolája: A szentcsalád*. Fa, olaj, köralakú, átm.: 67,3 cm. Ltsz.: 50.78.

¹⁹ *Sinkó K.*: i. m. 17.

²⁰ *SzH* 1911. jan. 26., febr. 9., 23.; *Délm.* 1911. jan. 26., febr. 24.

²¹ *Délm.* 1912. szept. 27.; 1917. jún. 3.

gazdagságáról — ha nem is maradéktalanul, de fogalmat keltően —, az egykori helyi műgyűjtő-kiállítások katalógusai nyújtanak tájékoztatást. A *Szegedi Műbarátok Körének* 1917-ben rendezett tárlatán jeles régi külföldi mesterek (*Neyn, P., Michau, T., Waldmüller, F. C.*), valamint hazai festők (*Brodzsky S., Edvi-Illés A., Pálya C.*) és szegedi művészek (*Károlyi L., Joachim J.*) képei szerepeltek tőle.²² A *Szegedi Fészek Klub* 1930-as bemutatkozóján²³ — az általa is nagyrabecsült — *Károlyi Lajos* festményeiből hat művet bocsátott a tárlat rendelkezésére. A Back-gyűjtemény lenyűgöző kitérülése — az 1912-től való gyarapodását is érzékeltetve —, az 1938-ban létrehozott reprezentatív helyi rendezvényen, a *Szegedi Képzőművészeti Céh* gondozásában megvalósított *Egyházművészeti és Világi Képzőművészeti Kiállításon*²⁴ történt meg. A tárlat tárgymutatójában olvashatjuk, hogy az ekkor bemutatott Back-gyűjteményben, a későgótikus és reneszánsz kori nürnbergi, rajnai, dunai és tiroli iskolákból származó mesterektől való képek is szerepeltek. Az itáliai festők közül a XV. századi umbriai iskolába tartozó művészekről szintén látható volt néhány alkotása. A gyűjteménnyel foglalkozó cikkek *Cranach, Pinturicchio, Moretto, Ribera* és *Maulbertsch* képeit emelték ki. Plasztikai alkotásainak sorában a XV—XIX. században működő fafaragók, szobrászok közül való mesterek egy-egy figyelemre méltó, szenteket ábrázoló — egyedül álló figurákat vagy csoportos alakokat megjelenítő — hársfa szobraira is komoly művészettörténeti értékkel rendelkeztek.²⁵

A műtárgyak szocializálására 1919 március végén Szegeden is intézkedés történt. Elsősorban az országos hírvé Back-gyűjtemény kép- és szoboranyagát akarták zár alá venni. Ezt azonban nem tudták végrehajtani, mert a tulajdonos vagyont érő műveit 23 ládában idejében Budapestre szállította. A legértékesebbeket 1920 novemberében a Szépművészeti Múzeum mutatta be.²⁶

Az 1981-es év kiállítási szenzációi közé sorolható az a nagyszabású tárlat, melyet *Válogatás a magyar magángyűjteményekből* címmel, a Művelődési Minisztérium és a Magyar Nemzeti Galéria közösen rendezett meg. A sokak által megtekintett bemutató 99 magángyűjtő 350 alkotását tárta a közönség elé. A XIV. századi olasz festők alkotásaitól — a mai magyar mesterek műveitől bezárólag igényes válogatást nyújtott a tárlat az egyetemes és a hazai művészet remekeiből. A gazdag anyagú kiállítás katalógusa többek között a szegedi műgyűjtés régebbi neves személyiségeit sem hagyta említés nélkül, sőt ezek gyűjteményeit is szervesen besorolja az 1850 utáni hazai magánképtárakat összegező summázatába. Ennek kapcsán került szóba a szegedi származású — már említett — *Ráth György* és *Enyedi Lukács* gyűjteménye. Meglepetést és örömet keltett, hogy a Nemzeti Galéria felső szintjén lévő termeinek sorát betöltő műgyűjtő-kiállítás régi külföldi mesterektől származó alkotásai között több mint tíz olyan remekművet láthattunk, melyek korábban *Back Bernát* híres szegedi gyűjteményébe tartoztak. Kronologikus felsorolásukat a következőkben adjuk: *Karintiai szobrász* (1490 k.): Fájdalmas Krisztus, *Sváb festő* (1520 k.): Pihenő Szent-

²² Szegedi Műbarátok Körének (továbbiakban: SzM Köre) kiállítása. Szeged, 1917. Pünkösdi. Katalógus. Szerkesztette: *dr. Lugosi Döme*. Bev.: *Móra Ferenc*: Szépségkeresők. 3—4.; *Szalay József dr.*: Műgyűjtésről. 10—16.; *Kézai Simon*: Back Bernát. Délm. 1917. ápr. 15.

²³ Magyar képzőművészek szegedi reprezentatív kiállítása. Szeged, 1930. X. 19—XI. 2. Munkácsy Céh—Szegedi Fészek Klub. Katalógus. Bev.: *dr. Lázár Béla*: A Munkácsy-Céh; *dr. Pálffy József*: Főváros és vidék.

²⁴ A Szegedi Képzőművészeti Céh Egyházművészeti és Világi képzőművészeti kiállításának képes tárgykatalógusa (továbbiakban: EVK). Szeged, 1938. júl. 23 — aug. 15. Bev.: *Genal Tibor*.

²⁵ EVK: 22—32.

²⁶ Back Bernát műkincseit őrizet alá vették. Délm. 1919. márc. 27.; A ferencesek, minirották és Back Bernát műkincsei. Délm. 1919. márc. 30.; Back Bernát. Szeged, 1920. nov. 25.; A Tanácsköztársaság Szegeden. Utazás a műkincsek körül. Délm.

család, *Allegro mester (?)*: Mária gyermekével és a kis Keresztelő Szent Jánossal, *Freisinger, Caspar*: Kálvária Jeruzsálem képzeletbeli látképével, *Neyn, Pieter de*: Faluvégi táj utasokkal, *Heda, Willem Claesz*: Csendélet poharakkal, citrommal, szamóccával és szőlővel, *Belotto, Bernardo („Canaletto“)*: Velencei részlet a Campo San Giacomo di Rialtóval, *Grund, Norbert*; Hajótörés, Tengeri táj, *Michau, Theobald*: Folyóparti táj táborszobákkal, *Waldmüller, Ferdinand Georg*: Fialak férfi képmása.²⁷ A Nemzeti Galériában 1981-ben bemutatott Back-gyűjteményből való műveknek — melyek jelenleg budapesti magángyűjtemények, illetve a Szépművészeti Múzeum féltve őrzött alkotásai — az ad helyi kuriózitást, hogy ezek a régi képek és szobrok jórészt szerepeltek a Szegedi Műbarátok Körének 1917-ben rendezett kiállításán, valamint a Szegedi Képzőművés Céh 1938 nyarán létrehozott — már szóba került — Egyházművészeti és Világi Képzőművészeti Kiállításán. Katalógusai hiteles bizonyítékul szolgálnak erre nézve.²⁸

A Szegedi Műbarátok Körének most említett tárlatáról részletesebben szólva, a következőket kell megemlítenünk. Az egyre szaporodó jeles helyi művészbárátokról *Szalay József*, a „literátus főkapitány” adott számot 1912-ben megjelent kis füzetében,²⁹ s egyben felkeltette azt az igényt is, hogy az itteni műgyűjtők alkotásaiból kiállítást rendezzenek. E bemutatóra öt év múltán, 1917 tavaszán került sor, miután megalakult a Szegedi Műbarátok Köre. A tárlat katalógusába *Móra Ferenc*: Szépségkeresők címmel írt előszót, melynek tanulsága Tisza-parti városunk műtárgyszeretetének és gazdagságának feltárása s közmegismertetése szempontjából ma is megszívlelendő feladatokat tartalmaz. „... A Műbarátok Körének első lépése — írja Móra — nem lehetett más, mint összeszedni, amink van, magunknak is meglepetésül, kihozni a napvilágra az elzárt családi szobák kincseit... Az első lépés: Bátorítani és biztatni magunkat, hogy nem vagyunk olyan szegények, mint külön gondoltuk... A végső cél az, hogy Szeged egyéni arcába egy olyan vonást is belevigyünk, amelyet eddig a hiánya tett érzhetővé.”³⁰

E bemutató gazdaságáról és sokrétűségéről jó fogalmat ad a tárlat katalógusa, mely nem kevesebb, mint 1100 műtárgyat: festményt, szobrot, érmet, üvegtárgyat, porcelánt, ötvösművet, könyvet, kéziratot és más dolgokat sorol fel. Hogy ne csak a tárgyak mennyiségét hangsúlyozzuk, hanem a művészi színvonalat is érzékeltessük, elég ha *Back Bernát* fontosabb — szóba került — nagy értékű alkotásaira hivatkozunk. De az ő muzeális jellegű remekei mellett, a jeles magyar mesterek és helyi művészeink festményei és szobrai sem hiányoztak, melyeket a tulajdonosaikkal említjük meg a teljesség igénye nélkül. Elsőül azokat a gyűjtőket hozzuk szóba, akik több alkotással képviseltették magukat a Szegedi Műbarátok Körének ezen az 1917-es kiállításán. Szám szerinti sorrendben haladva: *Dávid Sándor* volt az, aki 14 mestertől (Feszty Á., Pataky L., Tölgyessy A., Zombory L. stb.) származó festménnyel szerepelt e tárlaton. Nyolc is tizenegy művel: *Hollós József* (Károlyi L., Szőri J., Tornyai J. stb.), továbbá a *Holtzer család* (Gulácsy L., Mednyánszky L., Tornai Gy. stb.), *Kecskeméti Antal* (Magyar-Manheimer G., Lux E., Perlott-Csaba V., stb.), *Kun Izidor* (Barabás M., Spányi B., Than M. stb.) és *Szalay József* (Benczúr Gy., Marastoni J., Mészöly G., Munkácsy M., Rippl-Rónai J. stb.) járultak hozzá e szép rendezvény megérdemelt sikeréhez. Mellettük nem hagyhatjuk említés nélkül: *Acél Mary*, *Beck István*, *Berger Imre*, *Bodnár Géza*, *Buzás Elek*, *Czögler Kálmán*, *Dettre János*, *Domán Mátyás*,

²⁷ Válogatás magyar magángyűjteményekből. Katalógus. 1981. MNG Bpest. 53/8. sz., 53/11—12. sz., 54/15. sz., 81/101. sz., 86/117. sz., 91/134—135. sz., 93/141. sz., 95/147. sz.

²⁸ SzM Körének kiállítása. Katalógus. Szeged, 1917.: 9, 20, 26, 29, 31, 33. sz.; EVK: 2, 5, 9. sz.

²⁹ *Szalay József*: Műgyűjtésről. — Szegedi amatőrök. Szeged, 1912.

³⁰ *Móra Ferenc*: Szépségkeresők. SzM Körének kiállítása. Katalógus. Szeged, 1917.

Eisner Ignác, Fluck Dezső, Gyuritz Sándor, Gróf Dezső, Kabók Imre, Kass János, Kun József, Lengyel Lőrinc, Lőw Imánuel, Pálffy Dániel, Reők István, Vág Sándor, Tardos-Taussig Armin és Tonelli Sándor neveit, akik a szóban forgó helyi műgyűjtő-kiállításokon alkotásaikkal részt vettek.³¹

*

A két világháború közötti időszakra eső szegedi műgyűjtőélettel kapcsolatos vizsgálódásainkat azzal a megállapítással kezdjük, hogy *Móra Ferenc* és az ő igazgatása alatt álló helyi múzeum, az itteni műbarátokkal együtt szép eredményeket értek el. A fentebb tárgyalt 1917-es sikeres műgyűjtő-kiállítás után három év múlva, 1920-ban létrejött a *Szegedi Múzeumbarátok Társasága*, amelynek keretében a múzeum és műgyűjtők kapcsolata példamutatóan szorosra fűződött. Kifejeződött ez a közgyűjteményünknek adományozott műtárgyak növekedésében is. 1920—1944 között a műgyűjtők, művészek, egyes családok értékes ajándékokkal gyarapították e múzeumot. Csak éppen szemelvényként említjük meg *Bartha Károly*, *Engel Lajosné* és *Szivessy Lehel* múzeumunknak adott festményeit (Nyilasy S., Endre B. és Parobek A. műveit), melyek törzsanyagunk értékeivé váltak. Szóba hozzuk a Szegeden született vagy városunkban egykor dolgozott művészek adományait. Ennek kapcsán 1928-ban *Zombory Lajos* oeuvre-jéből 26 alkotás (Őnarckép, Huszárverseny Szegeden, Jéghordás ökrökkel stb.), 1939-ben hagyatékként *Károlyi Lajos* 87 festménye (Őnarckép, Rózsák, Téli hangulat, Férfiarckép, Városrészlet stb.), továbbá 1940-ben *Kacziány Ödön* örökségéből 58 kép (Hazafelé, Szelemlakoma holdfénynél, Boszorkánysziget a Tiszánál stb.) került múzeumunkba.³²

A helyi műpártolásról el kell mondanunk, hogy műgyűjtőink bár 1920-tól szervezett keretek között fejthették ki tevékenységüket, mégis az első világháborút követő időszakban profiljuk szerényebb arculatú volt, mint a múlt század utolsó harmadában. Az egykori gazdag szegedi familiák műtárgyszerzési lehetőségeivel — a kor gazdasági válságát megérező — polgári középréteg nem tudott versenyezni. Ennek megfelelően — néhány kivételtől eltekintve — általában csak kisebb gyűjtemények keletkeztek, olyan képekre, tárgyakra és grafikai művekre szorítkozva, melyekhez az itt élő értelmiség olcsón hozzáfuthatott.

Érdeemes bepillantani a két év óta (1920—22) működő *Szegedi Múzeumbarátok Társasága* nem kis küzdelemmel járó életébe. Erre jó lehetőséget nyújt a társaság 1922 júniusában tartott összejövele, melyen *Móra Ferenc* igazgatói tisztében beszámolt a kollektíva tevékenységéről. „Megilletődött és hálás szívvel jelentem — mondotta Móra —, hogy a Múzeumbarátok, mint társadalom, gyönyörű munkát végzett az utolsó esztendő alatt is. Tagdíjából és a Balkán-akadémia ideutalt alapítványából 73 000 koronával segítette az egyesülés az intézetet, aminek a jelentősége csak akkor látszik tisztán, hogy a város a gyűjtemények gyarapítására 20 000, az állam 15 000 koronát adott, tehát a társadalom kétszeresét adta a városi és állami támogatásnak. De kellő szerénységgel legyen mondva, a múzeum is teljesítette kötelességét: a 73 000 koronából elköltött 63 000-et, s a maradék 10 000 koronára csinált 12 000 korona adósságot... Jelentette ezután az igazgató, hogy az elmúlt évben csak 14 amatőr-kiadású könyvet vásároltak, amelyek tulajdonképpen csak a könyvtári nemes hiúságot szolgálják, de 742 olyan könyvet vásároltak, amely a betevő falatot jelenti, a könyvtári használat szempontjából. Vásároltak ezen kívül 6 db. festményt,

³¹ SzM Körének kiállítása. Katalógus. Szeged, 1917.

³² *Szelesi Z.*: i. m. 202—203.

102 db. régiséget, 12 db. plakettet, 8 db. iparművészeti tárgyat, a most felállított grafikai gyűjtemény alapjait is a Múzeumbarátok pénzéből vették meg, sőt még arra is telt, hogy a Múzeumbarátok a néprajzi osztály átrendezésére 5000 korona készpénzkölcsönt adjanak a múzeumnak... Jelentését azzal végezte Móra, hogy a jövőt még rosszabbnak látja, mint a jelent. A drágaság özönvize egyre jobban dagad, s a kultúra nyúlgátja lazulóban van. A tagok közül többen — hallgatagon vagy kimondottan — törültetni kívánták magukat a kultúra támogatóinak sorából, mert nem bírják el az évi 250 koronás terhet. Véleménye szerint a kultúráért való áldozatra senkit sem szabad presszionálni, ez nem volna méltó a célhoz sem, de szükség sincs rá, hiszen így is van 91 fizető tag, akik közül többen 1000 koronával váltották meg a 250 koronás tagságukat. Szilárdul hisz ezeknek a tagoknak a hűségében, s meg van győződve arról, hogy ez át fogja segíteni az intézetet a nehéz időkön.”³³

A húszas-harmincas években a helyi műgyűjtőink sorában voltak, akik grafikai lapok, ex librisek megszerzésére törekedtek, támogatva ezzel az akkor itt működő grafikusművészek: *Tardos-Taussig Ármin*, *Vadász Endre*, *Buday György*, *Bordás Ferenc*, *Kopasz Márta* és többek munkásságát. Népes táborukba tartozott: *Némedy Gyula*, *Palócz Sándor*, *Déri Ernőné*, *Kolozs Lajos*, *Lusztig István* és mások. Soraikból főleg két szegedi ügyvéd, *Palócz Sándor* és *Némedy Gyula* grafikai gyűjteményei emelkedtek ki.

Palócznak 1210 darab — nagyrészt külföldi — ex librise volt, melyek halála után 1959/1961-ben ajándékként a Móra Ferenc Múzeumba kerültek.³⁴ A külföldi művészek közül csak érzékeltetésként említünk néhány nevet, így: *Ade, M., Bonnet, C., Celly, E., Dreschel, I., Eisner, R., Friedmann, H., Goltz, A., Hanlinger, A., Kepeler, R. C., Legler, W., Merkel, H., Roick, G., Steiner, H., Telemenn, P., Unterheim, F., Visser, J., Wunderlich, J. és Ziegler, H.* neveit, akik a tekintélyes Palócz-féle gyűjteményben — sok jeles művésszel együtt — ex librisekkel szerepelnek. E kollekció magyar és helyi grafikusai, festői sorából — többek között — *Barta Ernő*, *Gönczy Miklós*, *Harsányi Kálmán*, *Wlasics Adorján* és a szegedi *Kukovetz Nana* neveit hozzuk szóba. Az ex librisek megrendelőinek táborából pedig: *Gábor Arnold*, *Holló Lajos*, *Lyka Károly* és a helyi kötődésű *Palócz Sándor*, valamint *Szivessy Tibor* mecénásokat emeljük ki.

A Némedy-féle ex libris-gyűjtemény 1752 könyvszignettje 1970-ben lett a szegedi múzeum tulajdona.³⁵ A vásárlás útján megszerzett kollekcióban 655 lap külföldi művéstől való. Neveiknek még csak megközelítő felsorolására sem vállalkozhatunk. Ezúttal inkább a hazai mesterek és a helyi grafikusok közül említünk néhányat: *Bordás Ferenc*, *Buday György*, *Kováts Ferenc*, *Nagy Árpád*, *Radványi Román Károly*, *Révész Kornél*, *Selmecei Sikonda Károly*, *Sterbenz Károly*, *Szűcs Pál*, *Török János*, *Vadász Endre* és *Várkonyi Károly* személyenként 10-től 180-ig terjedő ex librisekkel képviseltették magukat Némedy grafikai gyűjteményében. Itt utalunk arra, hogy Némedy Gyula — mint a Tömörkényi Társaság főtitkára — részt vett a szegedi irodalmi és képzőművészeti életben. Helyi fametszők műveivel illusztrált verses kötetain kívül, irodalmi és művészeti cikkei jelentek meg. Szeged régi és újabb képzőművészetének fejlődését gondos tanulmányban foglalta össze.³⁶

³³ Szegedi Múzeumbarátok új akciója. AzN 1922. jún. 28.

³⁴ Beletározva: 59.60—59.642 és a 61.10—61.638 ltsz. alatt.; *Szelesi Z.*: i. m. 329.

³⁵ Beletározva: 70.2—70.58 ltsz. alatt.; *Szelesi Z.*: i. m. 330.

³⁶ *Némedy Gyula*: Erdélyi Mihály (Adatok a szegedi képzőművészet történetéhez). Erdélyi Mihály festőművész kiállításának katalógusa, Szeged, 1936. 6—14.; *Némedy Gyula*: Képlátás; képnézés, képméret. Szeged, 1927. (Különlenyomat a SzegediNapló 1936. évi karácsonyi számából.); *Némedy Gyula*: Szeged képzőművészete. Vármegyei Szociográfiák. I. Csongrád vármegye. Bp. 1938. 84—91. Némedy e tanulmányában —többek között—felsorolja a húszas-harmincas években Szegeden szereplő képzőművészeket. (Lásd: *Szelesi Z.*: i. m. 193.)

Ha kitekintünk az itteni műgyűjtő-társadalom harmincas évekbeli helyzetéből a pesti műbarátok felé, úgy többek között ott találjuk *Ambrozovics Dezső* műfordítót, aki gazdag képzőművészeti anyaggal rendelkezett. A Tisza-parti városunkkal rokonszenvező Ambrozovics végrendeletében a több mint 250 műből (főleg festményekből) álló gyűjteményét 1936-ban a szegedi múzeumnak ajándékozta. A hozzánk került tekintélyes mennyiségű — de művészeti értékében meglehetősen vegyesnek mondható — anyagból csak tallózva sorolunk fel néhány neves hazai mestert és alkotását. Így: *Aggházy Gyula* (Balatoni részlet), *Bihari Sándor* (Cigány bögővel), *Brodzsky Sándor* (Mocsár), *Eisenhut Ferenc* (Keleti kapu), *Hegedűs László* („1849”), *Keleti Gusztáv* (Falu), *Liezen-Mayer Sándor* (Bölcső mellett), *Mednyánszky László* (Fák), *Nádler Róbert* (A pesti Dunaparton), *Pállik Béla* (Tehenek), *Rippl-Rónai József* (Fiatal angol hölgy), *Rudnay Gyula* (Olvasó nő), *Székely Bertalan* (Női akt) és *Telepy Károly* (A Tátrából) — nevét és műveit hozzuk szóba.³⁷ Az Ambrozovics-gyűjtemény-nyel azért nem foglalkozunk részletesebben, mert egyrészt a tulajdonos nem tartozott — a témánknak megfelelő — szegedi műbarátok közé. Másrészt, mert kollekciója — amint említettük — „felhígított” jellegű volt, vagyis a nagyszámú képeinek sorában sok gyenge minőségű festmény is található. Így érthető, hogy a szakirodalom sem igen utalt az ő gyűjteményére.

A helyi műgyűjtőkhöz kapcsolódó — két világháború közötti — tárlatok sorából meg kell említenünk a Magyar képzőművészek szegedi reprezentatív kiállítását, melyet 1930 őszén a *Munkácsy Céh* és a *Szegedi Fészek Klub* közösen hoztak létre. Ennek keretében került bemutatásra három itteni kiemelkedő festőnk: *Heller Ödön* (1878—1921), *Károlyi Lajos* (1877—1927) és *Szöri József* (1878—1914) emlékének szentelt tárlat is, melynek közel kétszáz képet tartalmazó anyaga, a város műbarátainak otthonában őrzött alkotások közül került ki. Az ekkor látott 78 Heller-festmény és -rajz tulajdonosai közé tartozott a legtöbb művet kölcsönző *Kiss Mór*, majd útána *Bedő Imre*, *Erdélyi Jenő*, *Gerle Jenő*, *Tardos-Taussig Ármin*, *Vadász János*, *Vajda Imre* és *Varga Mihály*, akik legalább három-négy művel járultak Heller képeinek itteni bemutatásához.³⁸

Az e rendezvényen szereplő 66 Károlyi-festmény és -rajz birtokosai közül elsőnek *Honti Sándor* nevét emeljük ki, aki e tárlatra a legtöbb Károlyi-képet adta. Őt követően *Back Bernát*, *Bartos Lipót*, *Károlyi Mihály*, *Malatinszky Lajosné*, *Pártos Béláné* és *Tóth József* járultak leginkább hozzá Szeged festő-poétájának ábrázolásai által való felidézéséhez. Az 56 képpel reprezentált Szöri József alkotásait őrzők sorából a művész özvegye, *Sz. Boga Lujza* tűnt ki, aki férje hagyatékából, az ekkor bemutatott Szöri-képeknek mintegy a felét biztosította. Rajta kívül főleg *Czibula Antal*, *Dettre János*, *Korláth Kálmáné*, *Lévay Ferenc*, *Pártos Béláné* és *Wesp Arnold* kölcsönözték a legtöbb Szöri-képet e sikeres rendezvényre. A három kiváló festő, Heller—Károlyi Szöri életművét és munkásságuknak Szeged képzőművészetében betöltött méltó helyét — a tárlat katalógusába előszót író — *Lengyel Vilma* fogalmazta meg. Hangsúlyozta, hogy a „... Fészek Klub áldoz az elfelejtett szegedi értékek emlékének, visszaidézi életüket és működésüket, szeretettel hívja és várja ehhez a kegyeletes kulturális aktushoz Szeged hatóságát, testületeit, ifjúságát és egész lakosságát.”³⁹

³⁷ Két urna a múzeumban (az Ambrozovics-hagyaték mellett). Délm. 1936. nov. 21.; Lásd: a Szeged Városi Múzeum Szépművészeti osztály lajstroma 1937. január 27-én bejegyzett 373—632 tételszám alatti „Ambrozovics-féle gyűjtemény” műtárgy felsorolását.

³⁸ Magyar képzőművészek szegedi reprezentatív kiállítása. Szeged, 1930. Katalógus. (Munkácsy Céh — Szegedi Fészek Klub).

³⁹ *Lengyel Vilma*: Heller Ödön, Károlyi Lajos és Szöri József emlékének. Magyar képzőművészek szegedi reprezentatív kiállítása. Szeged, 1930. Katalógus. (Munkácsy Céh — Szegedi Fészek Klub).

A fenti Heller — Károlyi — Szöri- emlékkiállítás követő két évvel későbbi bemutatót, melyet a Szegedi Fészek Klub 1932 karácsonyán „Szeged 50 éve” címmel — az árvíz sújtotta város új alapjainak lerakása emlékére — rendezett meg, műtárgyaikkal gyűjtőink szintén szerepeltek.⁴⁰ A Közművelődési Palotában 1934-ben helyet kapó *Nemzetközi Grafikai és Ex libris Kiállítás*,⁴¹ a pesti, debreceni, kolozsvári és szegedi műgyűjtők eredményes összefogását tükrözte. *Tonelli Sándor* ezren felüli plakátgyűjteményét tükröztető tárlat szintén ekkor (1934) került a nyilvánosság elé.⁴²

Az eddig szóba hozott bemutatók közül kiemelkedett — a már érintett — 1938 nyarán életre hívott *Egyházművészeti és Világi Képzőművészeti kiállítás*, melyet *Gernál Tibor*, a Szegedi Képzőművészek Céh elnöke rendezett. Az igen értékes anyagú tárlaton gyönyörködni lehetett mind a régi keleti egyházművészeti alkotásokban, mind a korai német, olasz barokk mesterek ábrázolásaiban. A modern külföldi és magyar festők, s a kortárs szegedi művészek munkáival több mint ötszáz fölé emelkedett e mindmáig legnagyobb volumenű helyi műgyűjtő-kiállítás művészeti anyaga. A tárlat katalógusának előszavából — mely tartalmilag méltón kommentálja e rendezvény létrehozóinak nemiségezetét — többek között az alábbiakat olvashatjuk.

„...Szervezni kellett, s egyúttal, átlapozva a néhai húsz év előtti kiállítás katalógus-gyászjelentését, felismerni azt, hogy nem is kell engedményeket tenni a műtárgyak elbírálásánál, ahhoz, hogy cseh-üveg poharak, évtizedes szorgalommal barnára pipázott tajtékpipák, nagyanyáink csipkegallérja és egyéb féltve őrzött családi vitrinereklye, valamint Corregionak tisztelt selejtes barokk-képek mellőzésével is meg lehessen rendezni egy olyan kiállítást, amelynek bemutatott tárgyai európai értelemben és a tudatos esztétikai ízlés szakszerű tárgyilagosságának elbírálásában is, értéket jelentenek. Kezdetben féltünk ugyan, de csakhamar, már kutató munkánk elején kitűnt, hogy a műértékek Szegedje nem »vidék«, aminthogy bebizonyosodott az is, hogy a műkincseket rejtő Szeged földrajzilag akár a Rajna alsó folyásánál, valahol Nürnberg és Flandria között is helyet foglalhatna, csak úgy, mint a Lombard síkon, anélkül, hogy a műkincseket gyűjtő versenyben a szomszéd városokkal szemben hátrányban maradna.”⁴³

A szóban forgó kiállításon szereplő helyi műgyűjtők közül *Back Bernát* tűnt ki, aki — a már említett — harmincnál több műremekét bocsátotta e rangos bemutató rendelkezésére. Mellette haladt *Glattfelder Gyula* megyés püspök is, aki tizenhárom muzeális jellegű alkotását tárta a nyilvánosság elé. Itt jegyezzük meg, hogy *Glattfeldernek* száznál több műből álló értékes gyűjteménye volt, melyben az itáliai mesterek — főleg barokk — festményei voltak találhatóak. Kollekcijából kimagaslott — a már szóba hozott — *Tintoretto* és *Tiepolo*, valamint *Gerard Honthorst* egy-egy pompás kompozíciója.⁴⁴ A püspöki gyűjteményből ma már sok minden hiányzik. A külföldi mesterek mellett hazai művészek (*Markó Károly*, *Paál László* és mások) munkái is voltak, így *Hollósy Simon*: Zrínyi kirohanása c. történeti ábrázolását is ő őrizte. E képet *Németh Lajos* ismertette meg a szakterülettel.⁴⁵

⁴⁰ *Szeged 50 éve*. Szegedi Fészek Klub kiállítása. 1932. Karácsony. Katalógus. Bev.: *Somogyi Szilveszter*; Szeged építésze (*Sebestyén Endre*); Prológus (*Lengyel Vilma*); A szegedi múzeum szerepe (*Buday György*). Ezen a kiállításon a helyi műgyűjtők közül: *Bartos Lipót*, *Beretz Péter*, *Ditrói Gáborné*, *Gróf Dezső*, *Kun Izidor*, *Lőw Immanuel*, *Lugosi Döme* és mások állítottak ki.

⁴¹ (1. v.) *Lengyel Vilma*: Internacionális és exlibris kiállítás a Kultúrpalotában. Délm. 1934. okt. 23., 25.

⁴² Művészi plakátkiállítás Szegeden. Délm. 1934. szept. 12.

⁴³ Lásd: EVK; Bev.: *Genál Tibor*, 5.

⁴⁴ Lásd: (t. j.) *Temesvári József*: Szegedi műgyűjtő-családok. Délm. 1942. okt. 4.

⁴⁵ *Németh Lajos*: *Hollósy Simon és kora művészete*. Bp. 1956.

Back Bernáton és Glattfelder Gyulán kívül, e most említett, korszakot záró kiállításon többek között: *Bartos Lipót* (Salzburgi barokkmester), *Domán Mihály* (Barabás M., Vastagh Gy.), *Eidus Bentián* (Károlyi L.), *Engel R.* (Landau A.), *Lugosi Döme* (Bellér J., Heller Ö., Papp G.), *Pollák N.* (német, olasz barokkművészek), *S. P. monogramú gyűjtő* (Segantini), *Völgýessy Ferenc* (Aba-Novák, Szőri J. Kukovetz N.) és mások vettek részt, művészettörténeti értékű alkotásaikkal. A tárlat anyagának tekintélyes részét főleg a szegedi *Szerb Egyház* gyűjteményéből kikerült szakrális művek tették ki.⁴⁶

A helyi egyházi gyűjteményekkel kapcsolatban csak érintőleg hozzuk szóba a szegedi *görögkeleti, evangélikus és református templomok* egyházművészeti kincseit, úgyszintén a *rom. kath. püspöki rezidencia* képző- és iparművészeti alkotásait, a *Fogadalmi templom*, a *felsővárosi r. k. (minorita) templom* festészeti, ötvösművészeti tárgyait és nem utolsósorban az *alsóvárosi templom ferences kincstárában* őrzött ikonokat, kelyheket és más egyházművészeti tárgyakat, melyeknek nagy része adományok útján került a felsorolt helyekre.⁴⁷ Ezekből egyes darabok, a helyi minoritáknál (*Barokk mester oltárképe, Salzburgi barokk szobrász feszülete*, stb.), de amint említettük, legfőképpen a szegedi egyház tulajdonát képező gazdag anyagból (*Kievi mester, Athosi kolostor-festő, Moszkvai ezüstkovács Kazáni mester, Délsláv festő* és más régi művészek szakrális munkái) kerültek bemutatásra a fenti kiállításokon.⁴⁸

A régi szegedi családok műkincsállományában — éppúgy, mint az ország egykori magángyűjteményeiben, — a két világháború nagy károkat okozott. De emellett a hozzá nem értő — gazdájukat vesztett — értékes kollekciókból mielőbb pénzt akaró örökösök is gyakran előidézték a híressé vált gyűjtemények széthullását. Sokszor értékükön jóval alul jutottak bejegyzett művek illetéktelenek kezébe, akik azután busás haszonnal ismét továbbadták az általuk „áru”-nak tekintett műalkotásokat, melyek sokszor külföldre jutottak. Szerencsére — bár ritkán — vannak ellenpéldák is; amikor távol élő szegedi származású művészek és gyűjtők adományaival gazdagodnak hazai múzeumaink. Az alábbiakban ilyen példára utalunk.

A városunkból elkerült s azután híressé vált emberek sorába tartozott *Schwaiger Imre* (1868—1940), a Szegedről Delhibe elszármazó, nevéssé lett műgyűjtő, akiről először a múlt század végi (1896) helyi újságokból kapunk hírt.⁴⁹ Majd ismét 1912 elején, „Egy szegedi műkereskedő és az angol királyi pár” cím alatt, a Délmagyarország Schwaiger karrierjéről számol be.⁵⁰ Legújabbban — 1971 májusában — pedig *Péter László* emlékezett meg róla.⁵¹ A rendkívül érdekes életrajza, Szegeden született s itt érettségizett, majd Londonba, s ezt követően Indiába került és gazdag műgyűjtővé emelkedett Schwaigertől származik a budapesti Keletázsiai Művészeti Múzeum értékes indiai gyűjteményének nagy része. Péter bőséges adatú cikkében *Baktay Ervin* ismert indológus, művészettörténész véleményéből is idéz, mely szerint Schwaiger „... mindvégig megmaradt magyarnak. Jóllehet angol nőt vett feleségül, fia mint angol tiszt szolgált a végig az első világháborút, leánya szintén angolhoz ment feleségül, neki pedig — az Angolországban jólismert, megbecsült műgyűjtőnek és

⁴⁶ Lásd: EVK; (t. j.) *Temesvári József*: i. m.

⁴⁷ *P. Brestyánszky Ilona*: Csongrád megye iparművészeti kincsei. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1970-2. Szeged, 131—169.

⁴⁸ Lásd: EVK

⁴⁹ SzN 1896. nov. 29.

⁵⁰ Egy szegedi műkereskedő és az angol királyi pár (Schwaiger Imre karrierje). Délm. 1912. jan. 25.

⁵¹ *Péter László*: Szegedi műgyűjtő Indiában. Délm. 1971. máj. 2.

szakértőnek — ismételten felajánlották a brit állampolgárságot. Schwaiger köszönettel elutasította ezt, és szinte haláláig magyar állampolgár maradt. Élete legvégén vette fel az angol állampolgárságot, nyilván csak azért, hogy a hazájának szánt nagy értékű hagyaték sorsát biztosíthassa.⁵²

*

A szegedi műgyűjtés történetének felszabadulás előtti és utáni korszakait szervesen kötötte össze dr. *Völgýessy Ferenc* figyelemre méltó gyűjteménye,⁵³ melyről — éppen ez okból — részletesen kívánunk szólni. Tisza-parti városunk műgyűjtő életének a fentebbiekben áttekintett vázlatos számbavételénél is kitűnt, hogy a tárgyalt gyűjtemények jellege meglehetősen eklektikusnak mondható, és profiljuk a nevezett helyi családok egyetemes művészet iránti érdeklődését tükrözte. Az új magyar festészet felé, 1930-as években — a szegedi származású és érzelmileg magát mindig idetartozónak valló *Völgýessy Ferenc*, Budapesten élő főorvos fordult. Az elmúlt közel félszázad alatt a XX. sz. magyar festészet területéről több mint százötven olyan jelentős alkotást gyűjtött össze, amelyek együttese nem csak jól érzékeltette a hazai modern piktúra tartalmi és stílári alakulását, de az általa összeválogatott képek művészi minősége *Völgýessy* gyűjteményének értékét rendkívül magassá, azaz nemzeti érdekűen védett jellegűvé emelte. Kollekcijával kapcsolatban azért kell múlt időben beszélni, mert ma már az előbb, 1943-ban,⁵⁴ majd az 1965 őszén, a Móra Ferenc Múzeum képtárában bemutatott gyűjteménye⁵⁵ — az időközben történt nagy mérvű eladások folytán lényegesen összeszűkült.

*Völgýessy Ferenc*nek az egykori példásan megvalósított célkitűzése, vagyis rangossá lett képgyűjteményének megteremtése, sok anyagi áldozatot, lemondást és nagy művészetszeretetet kívánt. Munkájában segítségére voltak az őt érdeklő művészek is — többek közül —, *Aba-Novák*, *Rudnay*, *Vaszary*, *Egry*, akikhez személyes ismeretség, sőt jóbarátság fűzte.⁵⁶ Mindenekelőtt azonban egykori szegedi tanára, *Dorogi Imre* festőművészre gondol meleg hálával, aki a művészet iránti ragaszkodását elsőként oltotta belé. Rajtuk kívül kapcsolatban állt műgyűjtőkkel is, a tanácsaikat mindig megszívlelte. Így alakult ki lassan imponáns bővült képanyaga, amelynek összeállítását tervszerűen építette fel.⁵⁷ Érdeklődése — mint említettük — a XX. századi magyar festészet alkotásaira irányult, mivel ezek állottak hozzá legközelebb. *Völgýessy* volt gazdag gyűjteménye nélkül a modern hazai piktúra alakulását nem lehetett volna olyan kielégítően bemutatnunk, amint ez megkövetelhetően szükséges. Ezért fordult hozzá egy-egy nélkülözhetetlen képért a Magyar Nemzeti Galéria és más múzeum is.

Ha *Völgýessy* gyűjteményét — melyben a szegedi közönség 1965-ben gyönyörködött — megpróbáljuk felidézni, úgy azt mondhatjuk, hogy kollekcójának biztató nyitányát *Szinyei Merse Pál* két kis remeke, a hangulatos Horgászó Félix és a nap-sütötte Szurokfenyő adta. E képek híven tükrözik a nagy magyar kolorista harmo-

⁵² Péter L.: i. m.

⁵³ Magángyűjtők kiállítása a Nemzeti Galériában. Művészet, 1963. nov.; *Szelesi Zoltán*: *Völgýessy Ferenc képei és a szegedi műgyűjtés útja*. Művészettörténeti Értesítő 1971. 1. sz. 23—30.

⁵⁴ (t. j.) *Temesvári József*: Kiállítást rendez dr. *Völgýessy Ferenc* képgyűjteményéből a Szegedi Vöröskereszt. Délm. 1943. jan. 17.

⁵⁵ *Szelesi Zoltán*: *Völgýessy Ferenc* műgyűjteményének kiállítása Szegeden. Délm. 1965. okt. 5.

⁵⁶ *Dr. Völgýessy Ferenc*: *Aba-Novák Vilmos* beszél az öncélú és az alkalmazott művészetről, a mai művész problémáiról. Délm. 1938. márc. 20.

⁵⁷ (t. j.) *Temesvári J.*: i. m.

nikus, derűs festészetét. Az ő eredményeit kamatoztató, hazai tájba kivonuló és annak szépségeit felfedező nagybányaiak közül a vezető egyéniségek egy-két sikeres vásznát láthattuk. itt azonban mint emberábrázolók tűntek fel. *Ferenczy Károly* artistikus megjelenítésű kék- és lilaruhás női portréi Manet előadói könnyedségére vallanak. *Réti István* ismert önarcképe és anyjáról készített érzelemteljes műve már mélyebb tartalmú alkotásoknak vehetők. *Hollósy Simon* jeles művésznevelőnk Falovas kislány c. képén a megújhódás útjára lépő festészetünk első eredményeit véljük felfedezni. Az említett művészek alkotásai között találtuk *Iványi-Grünwald Béla* gyors ecsetvonásokkal létrehozott friss hatású képeit (Cigánylány, Balatoni naplemente) is *Csók István* vásznai e gyűjteményből hiányoztak.

Az „Ecole de Paris” követőinek hazai csoportjából kimagasló *Rippl-Rónai József*nek — a Völgyessy-kollekcióban — nyolc műve szerepelt (Lazarine, Lajos öcsém, Rajczi-szomszéd háza, Újhold stb.). Egyszerűen megjelenített pasztelljei, mint a Szundikálás kettesben c. egyik legnépszerűbb műve, az egykori polgári hétköznapiak öregjeinek csöndes boldogságát idézi. Rippl-Rónain kívül a modern francia piktúra hazai befolyását *Vaszary János* feleségéről készült portréja is érezteti. Színeiben éppúgy, mint komponálásában bátran áttöri a századvégi arcképek konvencionáliszmusát. Még náluk is merészebb stílus kísérletezőnek tűnik azonban a „Nyolcak” mozgalmának vezére, *Kernstok Károly* expresszív hevületű Utolsó vacsora-jával. A francia „Fauves”-okat eszünkbe juttató magyar társai: *Berényi, Czigány, Márffy* és a többiek, konstruktív irányzatokhoz kötődő alkotásaikkal a gyűjteményben még betöltésre vártak, csakúgy az „Aktivisták” néhány művét is szívesen láttuk volna. A franciás vonalat itt még *Czóbel Béla*: Tükör előtt c. mély tűzű festménye és *Mattyasovszky-Zsolnay László* szelíd tónusú virágcsendélete, valamint *Bálint Endre* szüretet ábrázoló érdekesen formált kompozíciója képviselte.

Két világháború közötti festészetünk sokrétűségére, illetve ellentétes pólusaira jellemző, hogy az ide tartozó alkotások hol felrázó erővel hatnak, mint *Derkovits* forradalmi szellemű képei, hol meg mint *Ámos Imre* vásznai, a költészet eszközeivel döbentenek rá korunk társadalmi visszasságaira. Ezekről a mesterektől itt nem találunk példaműveket. Azonban *Nagy Balogh János*: Kályha székkal c. képe félreértelmezhetetlenül utal kora árnyékos évtizedeire. Magányos festőink alkotásai közé *Gulácsy Lajos* különös hangulatú vásznai (Olasz mese, Rózsató) és *Csontváry Koszika Tivadar*: Zárda c. itt látott kis képe sorolhatók. E művek mesterei a magyar piktúra „ködlovagjai” voltak, akik koruk társadalma előtt egy maguk teremtette regényes vagy bizarr — de általuk mindenképpen boldogabbnak vélt — világba menekültek. Velük együtt említjük meg *Mednyánszky Lászlót* is, akitől Völgyessynek szintén több műve (Csavargófej, Téli tábor, Leselkedők stb.) volt, melyek Mednyánszky ismert festményeinek számítanak. *Egry József* — a szóban forgókkal rokon — egyedülvalóságát és pantheista életszemléletét, gyötrődést kifejező Önarckép-e és fénytel teli Badacsonyi est-je elhíhatően igazolják.

A harmincas éves jellegzetes műcsarnoki naturalizmusának hátat fordító művészek közül — e gyűjteményből — a római iskolás *Aba-Novák Vilmos* három temperájáról (Lacikonyha stb.) és *Molnár C. Pál* egyik vallásos kompozíciójáról kell említést tennünk. Az eleven ecsetjárású *Basch Andor* (Interieur) és a lírikus alkatú *Szönyi István* néhány egymástól eltérő arculatú képe (Asszonyok a vízparton, Borjú) gazdagították az anyagot. Amint láttuk, a Gresham-táraságból *Egry* és *Szönyi* kívül műveikkel itt többen — így *Bernáth Aurél* — nem voltak jelen. Mai neves művészeink sorából *Borsos Miklós*, *Miháltz Pál* és *Iván Szilárd* egy-egy érdekes önarcképét láthattuk. A „nagy öregeket”, *Barcsayt*, *Kmettyt* és másokat e kollekcióban nem képviselték művek.

Amikor Völgyessy gyűjteményét vizsgálgattuk, nemcsak maradandó élményben részesültünk, hanem művészettörténeti megállapítások is támadtak bennünk. Arra gondoltunk, hogy egy-egy teljesen elfeledett vagy kevésbé értékelt művészt — itt megismert alkotásaik kapcsán — az őket megillető helyre állítottunk.

A szóban forgó gyűjteményben szerepelt alföldi festők anyagának bemutatását *Rudnay Gyula* érzelemdús műveinek említésével kezdjük. Kis remekét, amely idős Parasztpár-t ábrázol, sokat láttuk reprodukálva. Az eredeti mű élményteljes összetételre nyújtott lehetőséget. Rudnay sötét tónusú Önarckép-e és feleségének portréja fojtott szenvedélyt sugall. Műveivel megüti azt a férfiasan komor hangot, mely a Munkácsy örökével jól sáfárkodó alföldi mesterek alkotásait oly jellegzetessé teszi. Így azt tapasztalhattuk, hogy *Tornyai János*: Elhagyottan c. drámai feszültségű képében éppúgy benne van a földdel küzdő ember zord magánya, mint a néppel együttérző, parasztivá vált festő borús-büszke zárttsága. Nálánál *Kosztai József* képei olykor színesebbek, de semmi esetre sem könnyebbek (Nő tükör előtt). Téli táj boglyával c. vásznan megdöbbenő közelségbe hozza az alföldi tanyák egykori „elsüllyedt világá”-t. Velük együtt kell szólnunk *Nagy István* itt őrzött alkotásairól (Parasztfej, Olvasás közben), melyeken a szegényparaszti környezet szintén valóságosan tárul fel. Hármójuk súlyos mondanivalókat hordozó sötét tónusa levegősebbé válik *Endre Béla* ecsetje nyomán (Fűzfák), s az ő hajnalt sejtető tompa kékjei líraian fejezik ki sík tájaink szépségeit. Érzelmileg jól kapcsolódik ehhez a szolnoki művészetet itt egyedül képviselt *Fényes Adolf* kedves arcú parasztlánykája (Rozi), mert e kép dekoratív foltként vidáman csengett ki a Viharsarok mestereinek művei közül. A Völgyessy-gyűjtemény egyik érdeme volt, hogy felhívta figyelmünket — többek között — a homályba vesztett *Pogány Ferenc*, aki nyolc képével (Napfelkelte, Haragosok stb.) szemünkben a vidékünkhez kötődő érdemes alföldi festők közé emelkedik. A „vásárhelyi műhely”-hez tartozó mai művészek sorából *Kurucz D. István* egy tőle megszokott egyszerűséggel festett sík tájjal (Naplemente) szerepelt.

Szintén „felfedezésre” való serkentést éreztünk a gyűjteményben hangsúlyosan részt vett szegedi művészek képei előtt is. Ennek legjava arról győzött meg bennünket, hogy Tisza-parti városunk ábrázolóművészete — érdeme szerint — méltán iktatódik be nemcsak a dél-magyarországi képzőművészet felső szintjébe, de egyben a hazai festészet és szobrászat organikus egészébe is. A paraszti élet egykori küzdelmeire utaló vásárhelyi mesterekkel szemben, mint vihar utáni derű, úgy hatnak *Nyilasy Sándor* és *Heller Ödön* könnyeden színpompás vásznai, melyeken a nagybányai hatás félreérthetetlen. Nyilasytól több mint húsz festményt (Ablak, Fűzfák alatt, Delelő nyáj stb.), Hellertől pedig nyolc képet mondhatott magáénak Völgyessy. E művészek alkotásain a napsütötte Tisza-tájnépének életkedve meggyőző erővel fejeződik ki. Ferenczy kolorizmusát éreztük visszacsengeni *Dinnyés Ferenc* vörös-kék tónusú alkotásain (Rókusító, Városrészlet) és *Szöri József* kis vázlatán (Sírba-tétel) is. *Károlyi Lajos* festőpoézise (Sárga rózsák, Esti hangulat) viszont a korai Hollósy-képek ezüstös színeit idézi, s érzelmileg Juhász Gyula szomorkás lírájával rokonul. A tragikus sorsú helyi *Papp Gábort* egy tanyaképe juttatta eszünkbe. A kortárs szegedi festőket — a közben elhunyt *Dorogi Imre* és *Vinkler László* képviselték. Dorogitól tíz alkotást (Anyá és gyermeke, Krumplihámozó stb.) láthattunk. Tisza-képein eget-földet-vizet összehasonlító fényáradatban dicséri e vidék szépségeit. Vinkler választékosan szürke, finom eszközökkel létrehozott csendéletével pedig, a helyi piktúra modern szellemiségű írása nyert kifejezést.

A gyűjteménynek csak elenyésző hányadát képezte az a néhány szobor, melyeket *Medgyessy Ferenc* (Súroló asszony), *Borbereki Kovács Zoltán* (Kubikus), *Kerényi Jenő* (Fekvő akt), N. Kovács Mária (Krisztusfej) és a szegedi Szöriné Boga Lujza

(Pieta) nevei jeleznek. A festészeti és plasztikai anyagnak ez a szélsőséges arányeltolódása Völgyessy kielégíthetetlen képszerűségével magyarázható. Az említett 1981-es budapesti műgyűjtő-kiállításon — többek között — két olyan festmény (*Györgyi-Giergl Alajos: A beteg gyermek, 1854.; Gulácsy Lajos: Rózsató, 1912. k.*) is szerepelt, melyek korábban a Völgyessy-gyűjteménybe tartoztak.

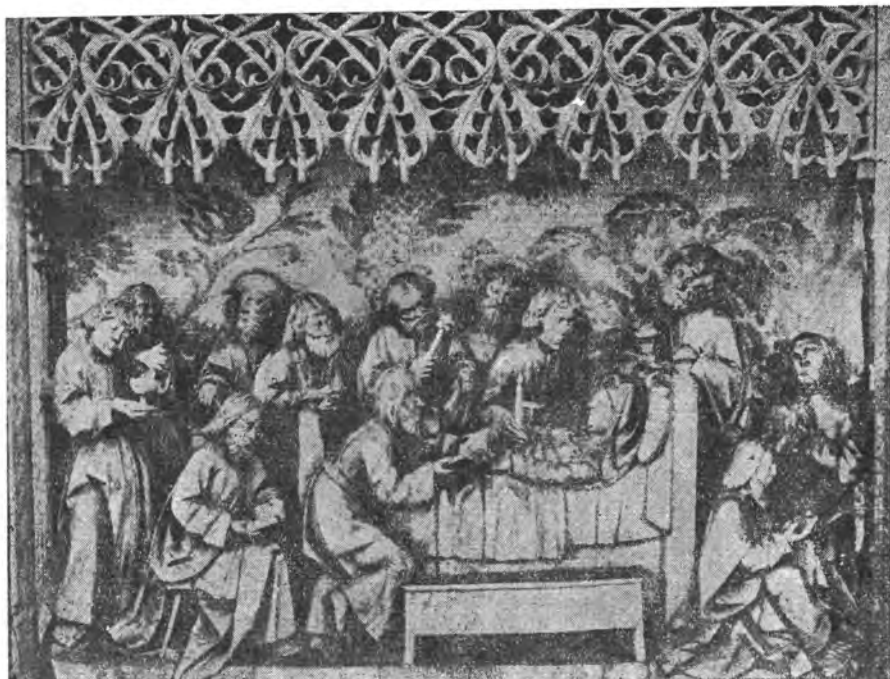
Amint erre már utaltunk, Völgyessy Ferenc egykori gazdag gyűjteményével 1965 őszén ismerkedett meg — az 1943-as szereplése után — Tisza-parti városunk közönsége, amikor — az ő áldozatkészségéből ismét — lehetővé vált, hogy értékes alkotásai a felszabadulás után teljes számba először kerüljenek a nyilvánosság elé.⁵⁶ E nemes gesztusa mindennél jobban kifejezte Völgyessy — már hangoztatott — Szegedhez tartozottságát. Egyrészt ez, másrészt a kollekciónak talált, helyi festőktől származó jelentős — képanyagának egyharmadát kitett — alkotások tették indokolttá, hogy Völgyessy anyagát a szegedi műgyűjtés közel másfélszázados alakulásába — a „Régi szegedi műgyűjtő családok” c. fejezetét ezzel lezárva — szervesen besoroljuk.

⁵⁶ A Móra Ferenc Múzeum képtárában 1965 októberében kiállított Völgyessy-gyűjtemény teljes anyaga az alábbi műveket tartalmazta:

Aba-Novák Vilmos: Hazafelé (temp.), Lacikonyha (temp.), Ónarckép (temp.), Ónarckép (ceruza); *Balogh Margit:* Ülő parasztlány (vázf.), *Basch Andor:* Interieur (olajf.), Erzsébet-hid csendélettel (olajf.); *Borbereki Kovács Zoltán:* Kubikus (terakotta); *Borsos Miklós:* Ónarckép (olajf.); *Berkes Antal:* Utca (olajf.); *Csontváry Koszika Tivadár:* Zárda (olajf.); *Czóbel Béla:* Tükör előtt (olajf.), Zöld papagály (olajf.); *Dinyés Ferenc:* Szegedi Rókusi-tó (olajf.); Szegedi városrészlet (olajf.); *Dorogi Imre:* Krumplihámozás (olajf.), Anya és gyermeke (temp.), Kútnál (olajf.), Felhős Tisza (temp.), Tápéi komp-kikötő télen (olajf.), Tiszatáj (temp.), Tápéi utca (temp.), Vázlat a „Felhős Tiszá”-hoz (gouache) I-II., Munkáshők (gouache), Téli táj (olajf.), Tiszai halász (olajf.); *Egry József:* Badacsonyi est (olaj-pasztell), Ónarckép (vázf.-pasztell); *Endre Béla:* Alföldi táj (olajf.), Hazafelé (olajf.), Fűzfák (olajf.), Húzzad Bogár (olajf.); *Ferenczy Károly:* Lilaruhás nő (olajf.), Kékruhás nő (olajf.), Gutini erdőszlak (olajf.), *Fényes Adolf:* Rozi (olajf.); *Gulácsy Lajos:* Olasz mese (olajf.), Nő a rózsafánál (olajf.), Rokokó (olajf.), Pierot és Pierette (paszt.), Kalapos férfi (sz. rajz); *Heller Ödön:* Vica (olajf.), Tisza-parton ülő lány (olajf.), Öltöztetés (paszt.), Öregasszony (olajf.), Iskolásány (olajf.), Ónarckép (paszt.), König Péter arcképe (olajf.), Sétáló nő (olajf.); *Hollósy Simon:* Kis-lány falóval (olajf.), *Imán Szilárd:* Ónarckép (olajf.) *Imányi Grünwald Béla:* Cigánylány (olajf.), Balatoni naplemente (olajf.); *Jánossy Ferenc:* Csendélet fécánnal (olajf.); *Károlyi Lajos:* Ónarckép (olajf.), Virágcsendélet (olajf.), Sárga rózsák (olajf.), Ősz (olajf.), Esti hangulat (olajf.), Öregasszony (vázf.); *Kerényi Jenő:* Fekvő akt (terakotta); *Kernstok Károly:* Utolsó vacsora (olajf.), Virradat (vázlat, olajf.); *Kosztia József:* Kakas és tyúk (olajf.), Téli táj boglyával (olajf.); *Kurucz D. István:* Naplemente (olajf.); *N. Kovács Mária:* Krisztusfej (terakotta); *Mattyasovszky-Zsolnay László:* Virágcsendélet (olajf.); *Medgyessy Ferenc:* Súruló asszony (bronz); *Mednyánszky László:* Csavargófej (olajf.), Mocsaras út (olajf.), Téli tábor (olajf.), Tátrai táj (olajf.), Tűz mellett (olajf.), Leselkedők (olajf.), Lovasok a lópban (gouache); *Molnár C. Pál:* Ónarckép (olajf.), Jézus megkeresztelése (temp.); *Nagy István:* Parasztfej (paszt.), Olvasás közben (olajf.); *Nagy Balogh János:* Kályha székkel (olajf.); *Nyilasi Sándor:* Esti harangszó (olajf.), Kerti szék napsütésben (olajf.), Vasárnap délután (olajf.), Ház előtt (olajf.), Ónarckép (olajf.), Delelő juhnyáj (olajf.), Hóolvadás (olajf.), Parkban (olajf.), Délutáni séta (olajf.), Tápéi lány (olajf.), Öreg juhász (olajf.), Séta a töltesen (olajf.), Festő nő (olajf.), Ablak (olajf.), Vasárnap beszélgetés (olajf.), Fűzfák alatt (olajf.), Szántóföldek (olajf.), Rózsák (olajf.), Tápéi lányok a töltésoldalon (olajf.), Kíváncsiak (olajf.), Tanulmányfej (olajf.); *Papp Gábor:* Tanya (olajf.); *Pogány Ferenc:* Elhagyott kút (olajf.), Kukoricatörés (olajf.), Napfelkelte (olajf.), Tanya télen (olajf.), Kukoricás (olajf.), Hordás (olajf.), Haragosok (olajf.), Ónarckép *Rippl-Rónai József:* Apám, anyám 40 évi házasság után (olajf.), Lazarine (paszt.), Szundikálás kettesben (paszt.), Jön a vihar, Schlezingeréknél már esik (paszt.), Lajos öcsém (olajf.), Rajecsi szomszéd háza (paszt.), Újhold (olajf.), *Rudnay Gyula:* Parasztpár (olajf.), Művész neje (olajf.), Ónarckép (olajf.), Bábonyi táj (olajf.), Majális (olajf.); *Szabadolcs Jenő:* Vecsési kertek alja (olajf.), Kertész (olajf.), Virágcsendélet (olajf.); *Szőnyi Gyula:* Ónarckép (gouache); *Szőnyi István:* Asszonyok a vízparton (temp.), Kút farakással és hordóval (gouache), Borjú (gouache), Diófa (gouache); *Szinyei Merse Pál:* Horgászó Félix (olajf.), Kis szurokfenyő (olajf.), *Szóri József:* Sirbatétel (olajf.), *Szőriné Boga Luzia:* Pieta (festett terakotta); *Tornyai János:* Tanya (olajf.), Alföldi hangulat (olajf.), Téli hangulat (olajf.), Kelő hold (olajf.), Elhagyottan (olajf.), Téli táj (olajf.), Parasztudvar déli napsütésben (olajf.), Szentendrei kert (olajf.), *Vaszary János:* Művész neje (olajf.) és *Vinkler László:* Csendélet (olajf.) c. alkotásait.

Allegro mester (?): Mária gyermekével és a kis Keresztelő Szent Jánossal. (1500. k. Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma budapesti magángyűjteményben.)

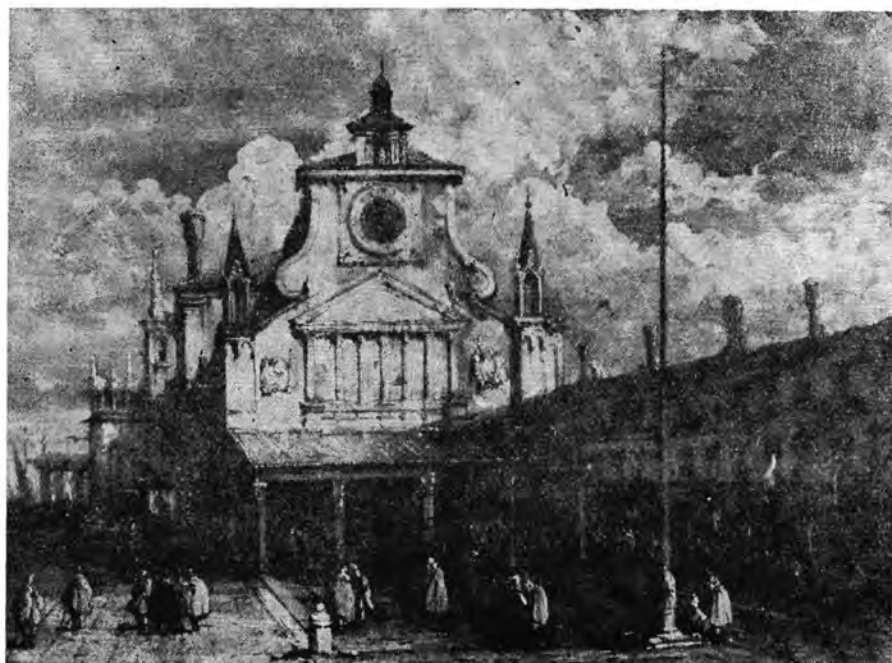
Középrajnai mester: Szűz Mária halála. (1530 k. Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma ismeretlen helyen.)

Tizian tanítvány (Moretto?): Szent Borbála. (1570 k. Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma ismeretlen helyen.)

Tiroli mester: Mária halála. (1580 k. Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma ismeretlen helyen.)

Bellotto, Bernado („Canaletto”): Velencei részlet a Campo San Giacomo di Rialtóval. (Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma budapesti magángyűjteményben.)

Waldmüller, Ferdinand Georg: Fiala férfi képmása. (1844. Előbb: Szeged, Back Bernát tulajdona, ma budapesti magángyűjteményben.)

Kracker János Lukács: Amazon ijjal. (XVIII. sz. Móra F. Múzeum)

Kracker János Lukács: Ámor kutyával .(XVIII. sz. Móra F. Múzeum)

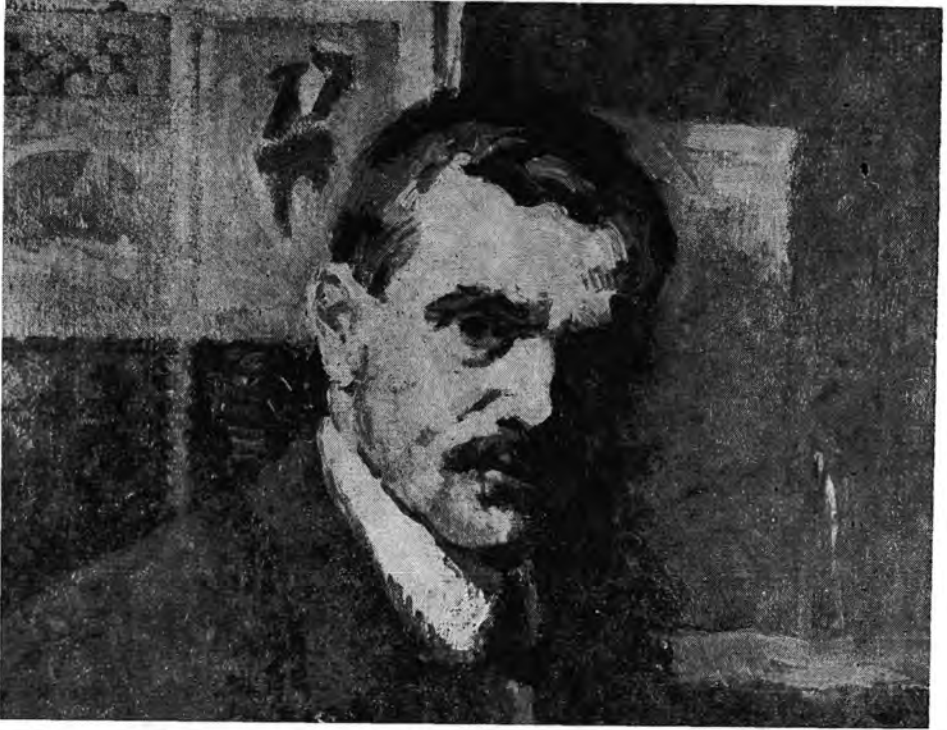
Rákosi Nándor: Szegedi Boszorkány-sziget (1870 k. Magántulajdon)

Zombory Lajos: Huszárverseny Szegeden. (1910. k. Móra F. Múzeum)

Rudnay Gyula: Olvasó nő. (1926. Móra F. Múzeum)

Nyilasy Sándor: Önarckép. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966)

Károlyi Lajos: Női arckép. (1923. Móra F. Múzeum)

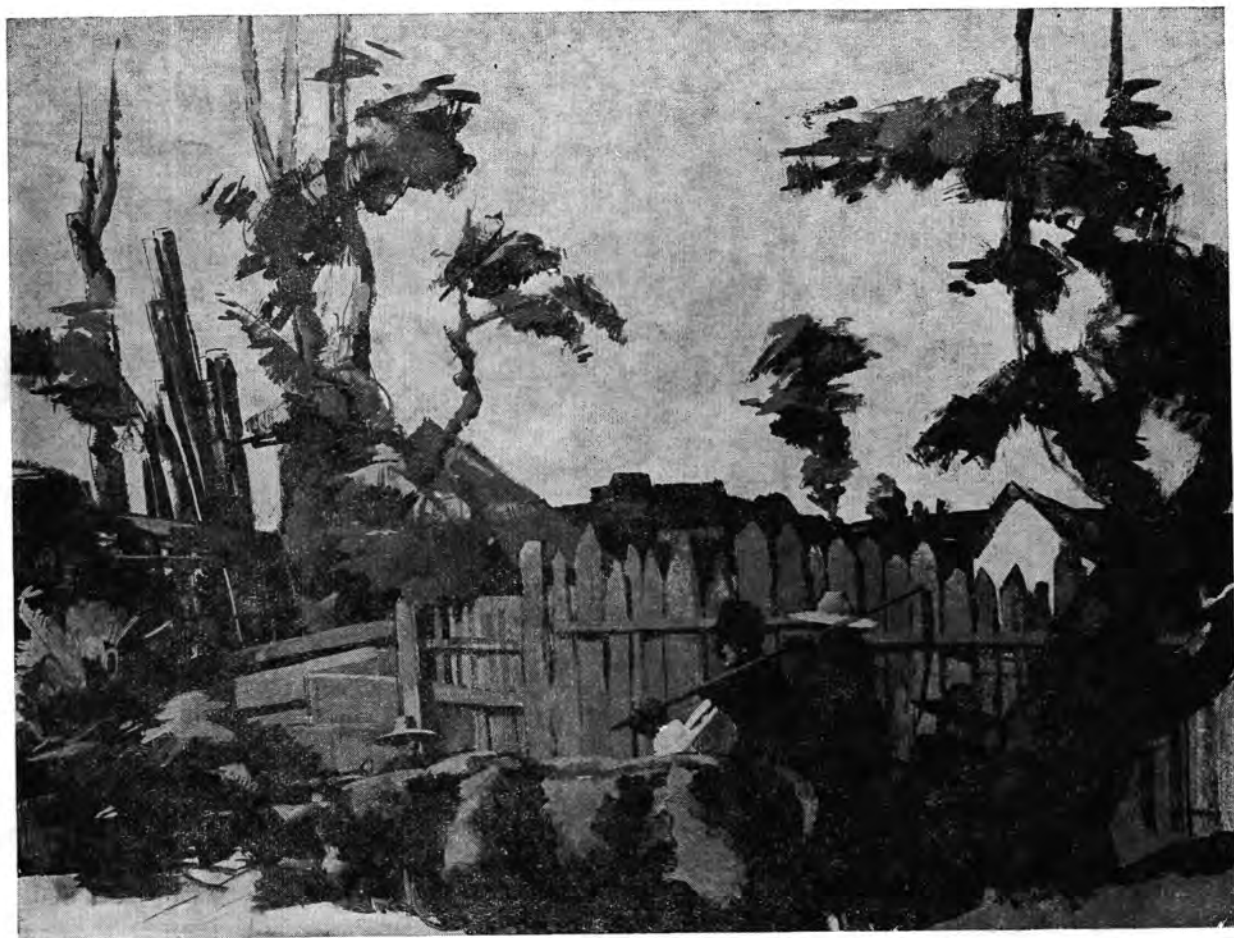
Rippl-Rónai József: Szundikálás kettesben. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

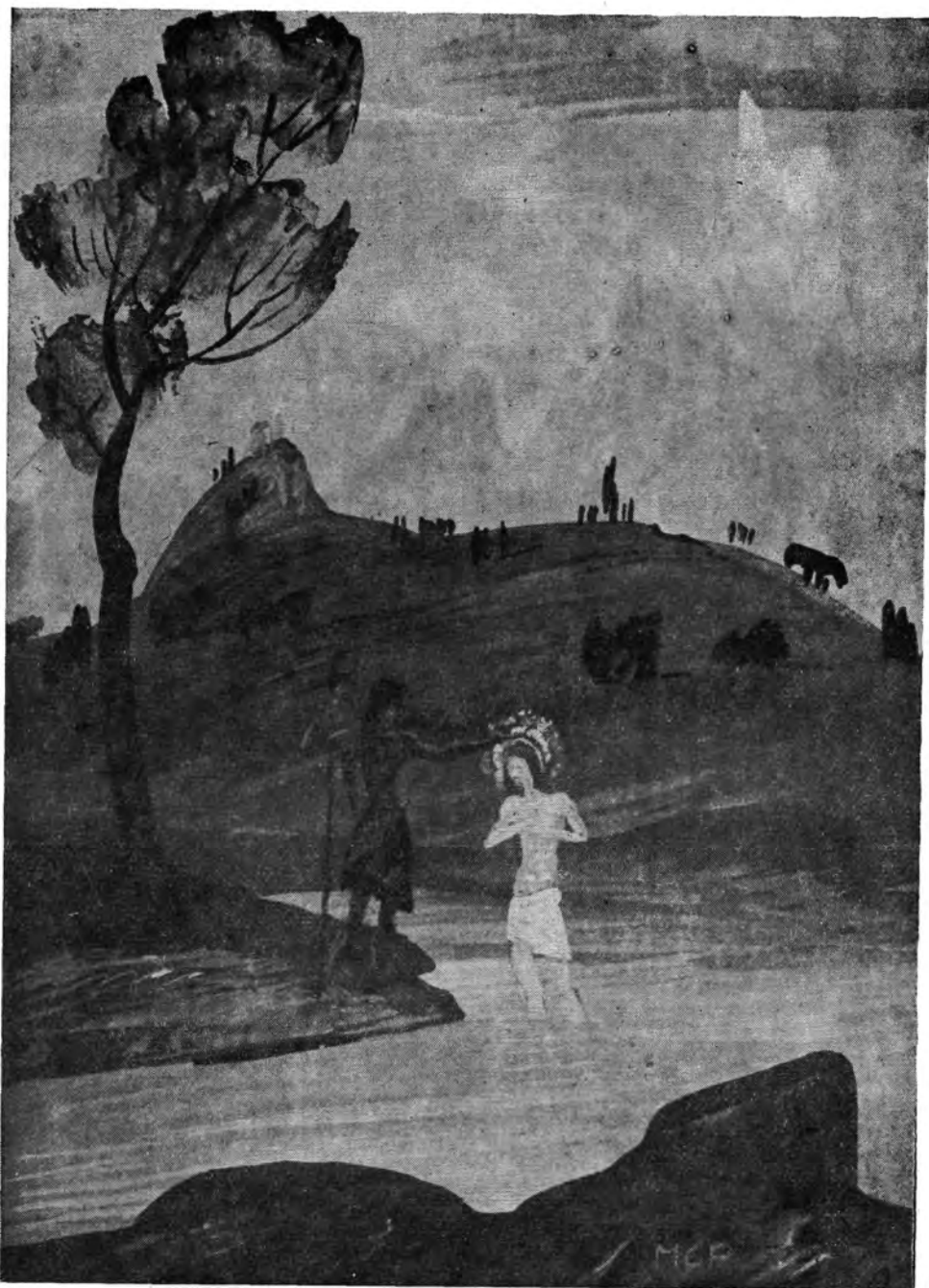
Csontváry Koszka Tivadar: Zárda. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

Vaszary János: A művész neje. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

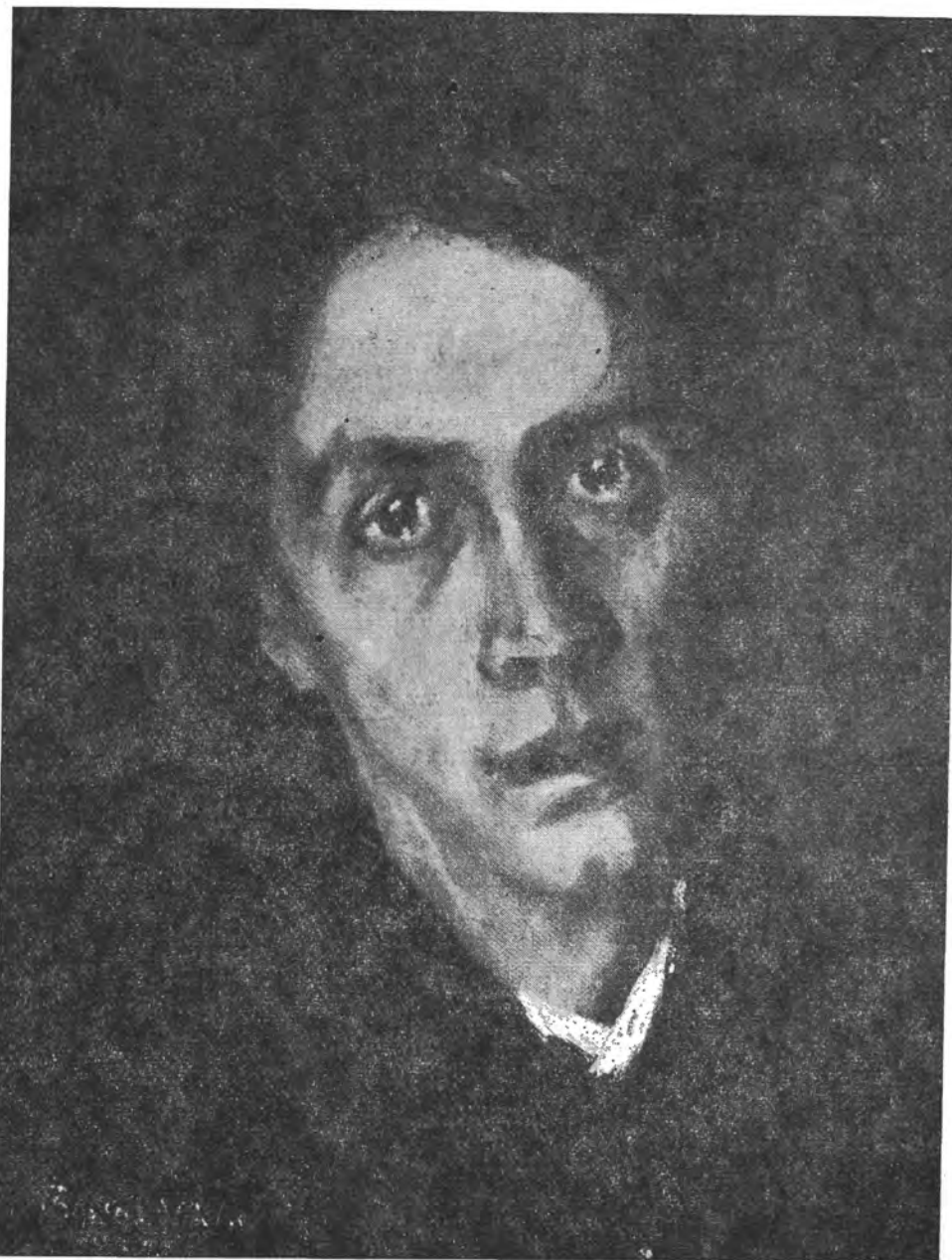
Aba-Novák Vilmos: Hazafelé. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

Molnár C. Pál: Jézus megkeresztelése. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

Szőnyi István: Asszonyok a vízparton. (Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

Borsos Miklós: Önarckép. (1930. Völgyessy Ferenc gyűjteményéből, 1966.)

KUNSTLIEBHABEREI IN SZEGED

I.

Zoltán Szelesi

Die Anfänge des Kunstsammelns in Szeged reichen in die Reformzeit (1825—1848) zurück. Ádám Schaeffer, István Vedres, Ferdinand Mayer, János Korda, Andor Zsótér, Géza Kárász — alle aus alteingesessenen Familien — aber auch andere (Familien) schufen den Grund für die hiesige Kunstsammlung. Unter ihnen waren schon Kunstfreunde, die der öffentlichen Kunstsammlung wertvolle Kunstwerke überließen.

1891 wurde die Szegeder Kunstsammlung, die Meisterwerke nicht geringerer Maler wie Canaletto, Franz Hals, Munkácsy und Gyula Benczur enthielt, zum ersten Mal der Öffentlichkeit vorgestellt. Schon aus der Zeit um die und nach der Jahrhundertwende sind uns Namen bedeutender lokaler Kunstsammler bekannt, so Andor Zsótér, Géza Kárász, Lukács Enyedi, Gyula Glatfelder und Bernáth Back, von deren wertvollen Kunstschatzen man landesweit, ja sogar im Ausland wußte, wie z.B. von den Meisterwerken des von Szeged nach Budapest gezogenen György Rath's oder des Imre Schwaiger, den es in das ferne Indien getrieben hatte. Backs Sammlung wurde dann auch 1912 in dem damals gegründeten Privatmuseum gezeigt. Neben diesen großen Sammlungen entstanden auch in den Kreisen des Szegeder Bürgertums vergleichsweise bescheidenere Münz-, Waffen-, Volkskundesammlungen, weiter Sammlung der bildenden Kunst und Bibliotheken. István Beck, Dániel Pálffy, Sándor Gyuricza, József Kun, Lipót Lőw, Sándor Dávid, die Familie Holtzer und József Szalay, der das öffentliche Leben der lokalen Kunstsammler organisierte und auch andere spielten mit ihren Kollektionen bei der Hebung des Niveaus der Szegeder Sammlerkultur eine wichtige Rolle. Die kleinen Sammler wurden hauptsächlich dann aktivisiert, wenn sie sich zu einem Verein zusammenschlossen. Ein solcher Verein war z.B. der 1917 gegründete Kreis der Szegeder Kunstfreunde. Seine begeisterten Mitglieder organisierten aus dem in ihrem Besitz befindlichen vielfältigen Material eine erfolgreiche Ausstellung. Im Vorwort des Katalogs der Ausstellung — in ihm waren ca. 1000 Kunstwerke aufgeführt — zeigte Móra Ferenc den Weg, den die lokale Kunstsammlung einzuschlagen hatte. Die 1920 gegründete Gesellschaft der Museumsfreunde wurde als Körperschaft neben den früheren privaten Förderern Mäzene der öffentlichen Sammlung. Das alles schloß nicht aus, daß der mehr als ein halbes Hundert Bilder umfassende Nachlaß des Budapester Übersetzers Dezső Ambrozovics 1936 in den Besitz des Szegeder Museums gelangen konnte. Eine ebenfalls beachtliche Schenkung von Grafiken, die ex-libris Sammlung des in Szeged ansässigen Rechtsanwalts Sándor Palócz bereichert seit 1959/61 den Bestand der öffentlichen Sammlung. Die Szegeder Kunstsammlung, deren Grundstock im 1. und 2. Jahrzehnt unseres Jahrhunderts gelegt worden war, entwickelte sich in der Folge vielversprechend weiter und wurde in der folgenden Dekade vervollständigt. Der Szegeder Fészek Club kämpfte gegen die provinzhafte engstirnige Kunstauffassung, indem 1930 gemeinsam mit der hauptstädtischen Munkácsy-Zunft eine retrospektive Ausstellung der ungarischen bildenden Künstler veranstaltet wurde.

Die fortschrittlichen Traditionen der lokalen Malerei wurden gewürdigt, indem ebenfalls bei dieser Gelegenheit die Szöri—Heller—Károlyi Gedenkausstellung vorgestellt wurde, deren Bildmaterial man erstmalig der Öffentlichkeit zugänglich machte. 1934 wurde in Szeged eine Internationale Grafik und Ex-libris Ausstellung eröffnet, auf der auch die Plakat-Sammlung von Sándor Tonelli der Öffentlichkeit vorgestellt wurde. Die bislang am großzügigsten angelegte lokale Kunstausstellung, eine Ausstellung kirchlicher und säkularer Bildender Kunst war 1938 organisiert worden. Ihre kunstgeschichtliche Bedeutung erhielt sie vor allem durch die Meisterwerke aus der Sammlung von Bernáth Back und Gyula Glatfelder, sowie von dem zum hiesigen Kirchenschatz gehörenden Werken. Die zwei lokalen Ausstellungen des in Budapest lebenden, aus Szeged stammenden Ferenc Völgessy können als Abschluß und Beginn einer Epoche, — unsere Kunstsammelkultur vor und nach der Befreiung durch die Rote Armee betrachtet werden, namentlich die 1943, bzw. die im Herbst 1965 organisierten Ausstellungen, die einen Einblick in die pomphaft gewachsene Kollektion gestatteten. Mehr als 150 Werke — deren Zahl seitdem leider abgenommen hat — gaben einen Querschnitt durch die moderne ungarische Malerei.